

بررسی محیط رابط کاربری پایگاه اطلاعاتی نمایه نشریات فارسی از دیدگاه کتابداران کتابخانه‌های عمومی کشور

زهیر حیاتی

دانشیار گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه شیراز

Zouhayr2006@yahoo.com

سید نورالدین انواریان (نویسنده مسئول)

کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی

n.anvariyan@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۰/۳/۰۷؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۰/۱۰/۱۷

چکیده

هدف: بررسی محیط رابط کاربری پایگاه اطلاعاتی نمایه نشریات فارسی از دیدگاه کتابداران هدف اصلی نگارش این مقاله است.

روش: در این مقاله با استفاده از روش پیمایشی و نظرسنجی، دیدگاه کتابداران درباره رابط کاربری پایگاه اطلاعاتی نمایه نشریات فارسی در ۵ خصیصه و ۵۸ شاخص مورد بررسی قرار می‌گیرد.

یافته‌ها: در بررسی پایگاه اطلاعاتی نمایه نشریات، کتابداران معتقدند که خصیصه‌های اطلاعات عمومی با میانگین (۴۳/۹)، خصیصه جست‌وجو با میانگین (۸۱/۳) و خصیصه بازیابی با میانگین (۳۳/۱) در سطح مطلوب و خصیصه نمایش با میانگین (۱۶/۲) و خصیصه کاربرپسندی با میانگین (۷/۱۳) در سطح نامطلوب است. همچنین نتایج بررسی نشان داد که محیط رابط کاربری پایگاه اطلاعاتی نمایه نشریات فارسی با میانگین عددی ۱۸۰/۸ از دیدگاه کتابداران در سطح مطلوب است.

اصالت/ارزش: این مطالعه با نشان دادن نقاط قوت و ضعف محیط رابط کاربری پایگاه اطلاعاتی مورد مطالعه علاوه بر کمک به تولید کنندگان در طراحی و بازطراحی محیط رابط کاربری مطلوب‌تر؛ موسسات و نهادها را در انتخاب بهتر پایگاه اطلاعاتی که به بهترین شکل ممکن مطابق با نیازهای اطلاعاتی کاربران باشد، یاری می‌نماید. همچنین نتایج این پژوهش به کاربران در دستیابی سریع و آسان به اطلاعات مورد نیاز از طریق رابط کاربری مطلوب کمک می‌کند.

کلیدواژه‌ها: رابط کاربری، پایگاه اطلاعاتی، نمایه نشریات فارسی، کتابخانه‌های عمومی، مؤسسه نمایه

مقدمه

فن‌آوری‌های جدید اطلاعاتی تغییرات مهمی را در شیوه‌های اطلاع‌رسانی، وسایل ارتباطی و محمل‌های اطلاعاتی ایجاد کرده و باعث شده است ناشران و کارگزاران اطلاعات، از شیوه‌های نوین برای اطلاع‌رسانی و انتشار منابع اطلاعاتی خود استفاده کنند. بدین ترتیب همراه با تغییرات وسایل ارتباطی، محیط اطلاعاتی و در دسترس بودن وسایل ارزان قیمت میکروالکترونیکی؛ منابع چاپی جای خود را به تدریج به منابع الکترونیکی داد و کتاب، مجلات و دیگر منابع اطلاعاتی در شکل و قالب جدید رقومی ارائه شد. با گسترش و جهانی شدن شبکه اینترنت، این تحولات چشمگیرتر شده و وبسایت‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی به صورت پیوسته و ناپیوسته برای استفاده کنندگان در سراسر جهان مهیا گردیدند. رشد و توسعه اینترنت و دیگر ابزارهای فن‌آوری اطلاعات به افزایش انواع متفاوت پایگاه‌های اطلاعاتی در دسترس کاربران انجامید؛ به طوری که ظهور اینترنت، دسترسی به پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته را آسان ساخت و این امر یکی از مهمترین عواملی است که بر توسعه این پایگاه‌ها بین تولیدکنندگان^۱ و کاربران پایگاه‌های اطلاعاتی تأثیر گذاشت. به طوری که از سال ۱۹۷۵ تا ۱۹۹۸ تعداد پایگاه‌های اطلاعاتی از ۳۰۱ به ۱۳۳۹، تولیدکنندگان از ۲۰۰ به ۳۶۸۶ مورد افزایش یافت (زی^۲، ۲۰۰۰). همگام با پیشرفت‌های جهانی، در ایران نیز مراکز و مؤسسات دولتی و غیردولتی مختلفی اقدام به طراحی، توسعه و راه‌اندازی پایگاه‌های اطلاعاتی رقومی کردند که پایگاه اطلاعاتی نمایه نشریات فارسی از آن جمله است. اما مساله‌ای که در این میان تا حد زیادی مورد غفلت واقع شده است، عدم توجه به مطلوبیت امکانات و قابلیت‌های ارائه شده از طریق محیط رابط کاربری^۳ این گونه پایگاه‌های اطلاعاتی در برآورده ساختن نیازهای جامعه استفاده‌کننده آن‌هاست. در واقع رابط کاربر است که این نوع منابع را قابل استفاده می‌کند و اطلاعات موجود در آن را دسترس‌پذیر می‌سازد و به کاربر نشان می‌دهد که اطلاعات موجود در پایگاه چه ساختاری دارد و این اطلاعات چگونه با یکدیگر مرتبط هستند (یو و لین^۴، ۲۰۰۲). به نظر برخی نویسندگان، رابط کاربر به عنوان مهمترین عامل تعیین موفقیت و شکست پایگاه‌های اطلاعاتی به شمار می‌رود (لارج، تد و هارتلی، ۱۳۸۲). تاکنون تلاش‌های زیادی در طراحی رابط کاربر صورت گرفته است تا از طریق این محیط، کاربر بتواند ارتباطی درست و منطقی با نظام

1. Producers

2. Xie

3. User Interface

4. Yu, Li Chuan & lin, Tsung uan

اطلاعاتی برقرار کند. هاکوس و ردیش^۱ (۱۹۹۸) به اهمیت تأکید بر کاربر و عملکرد او در حین برنامه‌ریزی و طراحی نظام‌ها اطلاعاتی اشاره دارد. اهمیت و توجه به کاربر در طراحی نظام‌های اطلاعاتی توسط اولانو و پاجاریلو^۲ (۲۰۰۱) در مطالعه کارآیی پایگاه اطلاعاتی دانشگاه مورد بررسی آنها نیز تأکید شده است. به عقیده این دو، نظامی که به رضایت بیشتر کاربران منجر شود از نظر ارزش‌گذاری جزو بهترین و مطلوب‌ترین نظام‌ها قلمداد می‌شود. شناخت کاربران، نیازها و تجربه‌های خاص و سطح مهارت آنها در استفاده از نظام‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی، در طراحی نظام‌های اطلاعاتی بسیار اثربخش خواهد بود. بنابراین، به منظور شناسایی نقاط قوت و ضعف و کمک به طراحی مطلوب محیط رابط کاربری و به تبع آن دسترسی راحت و سریع کاربران به اطلاعات مورد نیاز خود، لازم است میزان مطلوبیت محیط رابط کاربری پایگاه اطلاعاتی نمایه‌نشریات فارسی مورد بررسی قرار گیرد.

فرضیه‌های پژوهش

پژوهش حاضر بر آن است به آزمون فرضیه‌های زیر پردازد:

۱. از دیدگاه کتابداران، پایگاه اطلاعاتی نمایه‌نشریات فارسی از نظر خصیصه اطلاعات عمومی در سطح مطلوب است.
۲. از دیدگاه کتابداران، پایگاه اطلاعاتی نمایه‌نشریات فارسی از نظر خصیصه جست‌وجو در سطح مطلوب است.
۳. از دیدگاه کتابداران، پایگاه اطلاعاتی نمایه‌نشریات فارسی از نظر خصیصه بازیابی در سطح مطلوب است.
۴. از دیدگاه کتابداران، پایگاه اطلاعاتی نمایه‌نشریات فارسی از نظر خصیصه نمایش در سطح مطلوب است.
۵. از دیدگاه کتابداران، پایگاه اطلاعاتی نمایه‌نشریات فارسی از نظر خصیصه کاربرپسندی در سطح مطلوب است.
۶. از دیدگاه کتابداران، محیط رابط کاربری پایگاه اطلاعاتی نمایه‌نشریات فارسی در سطح مطلوب است.

1. Hackos and Redish

2. Oulanov and Pajarillo

روش پژوهش

پژوهش حاضر از بعد هدف کاربردی و از نظر روش انجام آن پیمایشی است که برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه کتبی ساختمان استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش کتابداران کتابخانه‌های عمومی کشور که استفاده‌کننده پایگاه اطلاعاتی نمایه نشریات فارسی (۶۰۰ مرکز) هستند می‌باشد. برای تعیین حجم نمونه از روش کوکران استفاده شد و حجم نمونه پایگاه اطلاعاتی نمایه نشریات فارسی ۱۶۸ مرکز تعیین گردید. برای انتخاب افراد نمونه از روش تصادفی استفاده شد. در انتخاب خصیصه‌های ارزیابی پرسشنامه نگرشی، از سیاهه‌های واری در دسترس استفاده شد. پس از افزودن خصیصه‌های دیگری با استفاده از نظر اساتید و متخصصان علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، برای سنجش خصیصه‌های اطلاعات عمومی ۱۲ شاخص، جست‌وجو ۲۷ شاخص، بازیابی ۱۰ شاخص، نمایش ۶ شاخص و بالاخره کاربرپسندی از ۳ شاخص استفاده گردید که در نهایت برای سنجش مطلوبیت محیط رابط کاربری از ۵ خصیصه و ۵۸ شاخص استفاده شد. برای تضمین روایی پرسشنامه از نظر اساتید و صاحب‌نظران این حوزه و نیز از آزمون سازگاری درونی طیف و برای تضمین پایایی از ضریب آلفای کرباخ استفاده شد که ضریب آلفای کرباخ حاصل از این آزمون از حداقل ۰/۵۷۲ (مربوط به طیف خصیصه بازیابی) تا حداکثر ۰/۸۷۳ (مربوط به خصیصه اطلاعات عمومی) است که همگی در حد قابل قبول هستند. تجزیه و تحلیل یافته‌ها در آمار توصیفی با استفاده از جداول فراوانی و شاخص‌های وضعی (مثل میانگین) و شاخص‌های پراکنندگی (مثل انحراف معیار، ضریب کشیدگی و چولگی) و در آمار استنباطی با توجه به توزیع نرمال و غیرنرمال داده‌ها از آمار پارامتریک و ناپارامتریک برای آزمون فرضیه‌های تحقیق استفاده شد.

یافته‌ها

قبل از آزمون فرضیه‌ها، ذکر یک نکته ضروری است و آن این که قضاوت در مورد سطح مطلوبیت هر یک از خصیصه‌ها، نیاز به یک نمره ملاک دارد تا میانگین نمره پاسخگویان در هر خصیصه با آن مقایسه و مطلوب بودن یا نبودن آن خصیصه مشخص گردد. در این تحقیق نمره

ملاک، نمره متوسط (طیف لیکرت) یعنی ۳ می‌باشد که در تعداد شاخص‌های آن خصیصه ضرب و میانگین نمره پاسخگویان در آن میانگین مقایسه می‌گردد. به طور مثال، در مورد خصیصه اطلاعات عمومی که ۱۲ شاخص دارد نمره ملاک برابر خواهد بود با $۳۶=۱۲ \times ۳$ ؛ حال اگر میانگین نمره پاسخگویان در این خصیصه از ۳۶ کمتر و با آن تفاوت معنی‌دار داشته باشد، مطلوبیت آن خصیصه در حد نامطلوب است و اگر تفاوت نمره پاسخگویان با میانگین نمره ۳۶ معنی‌دار نباشد، مطلوبیت این خصیصه در حد کفایت است و اگر میانگین نمره پاسخگویان در این خصیصه بیش از ۳۶ و با آن تفاوت معنی‌دار داشته باشد، مطلوبیت خصیصه در حد مطلوب است با این توضیحات به آزمون فرضیه‌های تحقیق پرداخته می‌شود.

فرضیه ۱: از دیدگاه کتابداران، پایگاه نمایه‌نشریات فارسی از نظر خصیصه اطلاعات عمومی در سطح مطلوب است.

در بررسی فرضیه ۱، توزیع داده‌ها در پایگاه اطلاعاتی نمایه‌نشریات فارسی نرمال بود. برای مقایسه میانگین نمره پاسخگویان با نمره ملاک می‌بایست از آزمون تی استفاده نمود. نتایج به دست آمده از این آزمون نیز نشان می‌دهد که تفاوت میانگین نمره کاربران پایگاه اطلاعاتی نمایه‌نشریات فارسی (۴۳/۹) با نمره ملاک (۳۶) معنی‌دار است. به طوری که میزان تی به دست آمده ۲۲/۳۸ است که با درجه آزادی در سطح ۹۹ درصد معنی‌دار بوده و این نتیجه که از نظر کتابداران، پایگاه اطلاعاتی نمایه‌نشریات فارسی از نظر خصیصه اطلاعات عمومی در سطح مطلوب است قابل تعمیم به کل جامعه آماری است. بنابراین در این مورد فرض صفر رد و فرض یک پذیرفته می‌شود. (جدول ۱)

جدول ۱. آزمون معنی‌داری تفاوت میانگین نمره کاربران پایگاه اطلاعاتی نمایه‌نشریات از نظر خصیصه اطلاعات عمومی با نمره ملاک

T	df	sig	انحراف معیار	میانگین عددی	گروه	نام پایگاه
۲۲/۳۸	۱۶۰	/۰۰۰	۴/۵	۴۳/۹	نمره پاسخگویان	نمایه‌نشریات فارسی
			-	۳۶	نمره ملاک	

فرضیه ۲: از دیدگاه کتابداران، پایگاه اطلاعاتی نمایه‌نشریات فارسی از نظر خصیصه جست‌وجو در سطح مطلوب است.

در مورد خصیصه جست‌وجو توزیع داده‌های پایگاه اطلاعاتی نمایه نشریات فارسی نرمال بود. نتیجه حاصل از آزمون تی برای نمایه نشریات فارسی نشان می‌دهد میانگین نمره کاربران این پایگاه ۸۱/۳ است که تفاوت آن با نمره ملاک معنی‌دار نیست. بنابراین، در مورد این پایگاه اطلاعاتی خصیصه جست‌وجو در حد کفایت و فرض یک پذیرفته می‌شود. جدول ۲ نشانگر این نتیجه است.

جدول ۲. آزمون معنی‌داری تفاوت میانگین نمره کاربران پایگاه اطلاعاتی نمایه نشریات از نظر خصیصه جست‌وجو با نمره ملاک

نام پایگاه	گروه	میانگین	انحراف معیار	sig	d.f	T
نمایه نشریات فارسی	نمره پاسخگویان	۸۱/۳	۱۰/۶۴	۰/۱۴	۱۴۷	۰/۳۹
	نمره ملاک	۸۱	-			

فرضیه ۳: از دیدگاه کتابداران، پایگاه اطلاعاتی نمایه نشریات فارسی از نظر خصیصه بازیابی در سطح مطلوب است.

با توجه به این که توزیع داده‌های پایگاه اطلاعاتی نمایه نشریات فارسی نرمال نیست؛ برای آزمون فرضیه از آزمون ویل کاکسون استفاده شده است. نتایج به‌دست آمده نشان داد که نمایه نشریات فارسی از نظر خصیصه بازیابی با میانگین نمره کاربران ۳۳/۱ در سطح مطلوب است. چرا که میزان تی به‌دست آمده از این آزمون معنی‌دار است و نتیجه فوق‌الذکر قابل تعمیم به کل جامعه آماری است. بنابراین، در مورد این پایگاه اطلاعاتی نیز فرضیه تحقیق (فرض یک) پذیرفته می‌شود. (جدول ۳)

جدول ۳. آزمون معنی‌داری تفاوت میانگین نمره کاربران پایگاه اطلاعاتی نمایه نشریات فارسی در مورد خصیصه بازیابی با نمره ملاک

نام پایگاه	گروه	میانگین عددی	انحراف معیار	sig	d.f	T
نمایه نشریات فارسی	نمره پاسخگویان	۳۳/۱	۴/۸	/۰۰	۱۶۱	۸/۳۲
	نمره ملاک	۳۰	-			

فرضیه ۴: از دیدگاه کتابداران، پایگاه اطلاعاتی نمایه نشریات فارسی از نظر خصیصه نمایش در سطح مطلوب است.

از آن جایی که در مورد خصیصه نمایش توزیع داده‌های پایگاه اطلاعاتی مورد مطالعه نرمال نیست؛ برای آزمون این فرضیه از آزمون ویل کاکسون استفاده شده است. نتایج حاصل از این آزمون نشان می‌دهد پایگاه اطلاعاتی مورد مطالعه در بعد خصیصه نمایش در سطح نامطلوب است. به طوری که میانگین عددی نمایه‌نشریات فارسی (۱۶/۲) کمتر از نمره ملاک (۱۸) می‌باشد. همچنین میانگین رتبه‌ای نمره کاربران پایگاه اطلاعاتی نیز کمتر از میانگین رتبه‌ای نمره ملاک است و با توجه به میزان Z به دست آمده این نتایج در سطح ۹۹ درصد معنی‌دار و نتایج قابل تعمیم به کل جامعه آماری است. بنابراین، در مورد این فرضیه، فرضیه تحقیق (فرض یک) رد می‌شود. (جدول ۴)

جدول ۴. آزمون معنی‌داری تفاوت میانگین نمره کاربران پایگاه اطلاعاتی نمایه‌نشریات فارسی در مورد خصیصه نمایش با نمره ملاک

Z	sig	میانگین رتبه‌ای	میانگین عددی	گروه	پایگاه اطلاعاتی
-۵/۸۸	/۰۰۰	۱/۳	۱۶/۲	نمره پاسخگویان	نمایه‌نشریات فارسی
		۱/۷	۱۸	نمره ملاک	

فرضیه ۵: از دیدگاه کتابداران، پایگاه اطلاعاتی نمایه‌نشریات فارسی از نظر خصیصه کاربرپسندی در سطح مطلوب است. توزیع داده‌های خصیصه کاربرپسندی در پایگاه اطلاعاتی مورد مطالعه نرمال نیست. بنابراین، برای آزمون این فرضیه باید از آزمون ویل کاکسون استفاده نمود. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد از نظر کاربران پایگاه اطلاعاتی، میانگین عددی پاسخگویان (۷/۱۳) از نمره ملاک (۹) کمتر بوده و با آن تفاوت معنی‌دار دارد. بنابراین، این نتیجه که از نظر کاربران پایگاه نمایه‌نشریات فارسی، خصیصه کاربرپسندی در سطح مطلوب نیست قابل تعمیم به کل جامعه آماری است. بنابراین در مورد این پایگاه اطلاعاتی مورد مطالعه فرض صفر پذیرفته شده و فرضیه تحقیق رد می‌شود. (جدول ۵)

جدول ۵. آزمون معنی‌داری تفاوت میانگین کاربران پایگاه اطلاعاتی نمایه‌نشریات فارسی از خصیصه کاربرپسندی با نمره ملاک

Z	sig	میانگین رتبه‌ای	میانگین عددی	گروه	پایگاه اطلاعاتی
-۷/۵	/۰۰۰	۱/۴	۷/۱۳	نمره پاسخگویان	نمایه‌نشریات فارسی
		۱/۶	۹	نمره ملاک	

فرضیه ۶: از دیدگاه کتابداران، مطلوبیت محیط رابط کاربری پایگاه اطلاعاتی نمایه‌نشریات فارسی در سطح مطلوب است.

توزیع داده‌های محیط رابط کاربری در پایگاه اطلاعاتی نرمال نیست. بنابراین، برای آزمون این فرضیه باید از آزمون ویل کاکسون استفاده نمود. نتایج حاصل از این آزمون نشان می‌دهد که کاربران پایگاه اطلاعاتی نمایه‌نشریات فارسی معتقدند که این پایگاه اطلاعاتی از نظر محیط رابط کاربری در سطح مطلوب است. به طوری که میانگین عددی کاربران این پایگاه ۱۸۰/۸ است که بیش از ۱۷۴ یعنی نمره ملاک است. میانگین رتبه‌ای کاربران این پایگاه اطلاعاتی ۱/۶۲ است که بیش از میانگین رتبه‌ای نمره ملاک یعنی ۱/۳۸ است. این تفاوت‌ها با توجه به میزان Z به دست آمده ($Z = -۴/۱۶$) در سطح ۹۹ درصد معنی‌دار و این که کاربران پایگاه اطلاعاتی نمایه‌نشریات فارسی معتقدند محیط رابط کاربری این پایگاه اطلاعاتی در سطح مطلوب است، قابل تعمیم به کل جامعه آماری است. بنابراین، در مورد فرضیه ششم، فرض صفر رد و فرض یک پذیرفته می‌شود. جدول ۶ نشانگر این امر است.

جدول ۶. آزمون معنی‌داری تفاوت میانگین نمره کاربران پایگاه اطلاعاتی نمایه‌نشریات فارسی از نظر محیط رابط کاربری با نمره ملاک

Z	Sig	میانگین رتبه‌ای	میانگین عددی	گروه	پایگاه
-۴/۱۶	/۰۰۰	۱/۶۲	۱۸۰/۸	نمره پاسخگویان	نمایه‌نشریات فارسی
		۱/۳۸	۱۷۴	نمره ملاک	

نتیجه‌گیری

پژوهش‌های علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در انجام مطالعات مربوط به رابط‌های نظام‌های

بازیابی اطلاعات سابقه‌دیرینه دارد. هدف اصلی پژوهش‌های حوزه تعامل انسان با رایانه^۱، بررسی و توسعه مطلوبیت نظام‌های رایانه‌ای و تعامل بین رایانه و انسان است. تأکید پاره‌ای از این پژوهش‌ها بر ارزیابی نظام‌های طراحی نظیر رابط‌های کاربر با استفاده از فنون و شیوه‌های متفاوت است.

در طراحی پایگاه‌های اطلاعاتی توجه به ویژگی‌ها و خصیصه‌های مورد نیاز بر اساس نیاز کاربران به عنوان مهمترین عامل تعیین موفقیت و شکست پایگاه‌های اطلاعاتی به‌شمار می‌رود (لارج، تد و هارتلی، ۱۳۸۲). چنانچه زاهدی (۱۳۸۶) در پژوهشی دو پایگاه اطلاعاتی داخلی کتابخانه منطقه‌ای علوم و تکنولوژی و پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران را با چهار پایگاه اطلاعاتی خارجی «پروکوئست»^۲، «ابسکو»^۳، «امرالده»^۴ و «الزویر»^۵ بر اساس سیاهه واریسی جامع با پنج خصیصه (خصیصه‌های کلی، جست‌وجو، بازیابی، نمایش و کاربرپسندی) مورد بررسی و مقایسه قرار داد. یافته‌های این پژوهش نشان داد در پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی به ترتیب کتابخانه منطقه‌ای علوم و تکنولوژی و پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران و در پایگاه‌های اطلاعاتی خارجی به ترتیب «ابسکو»، «پروکوئست»، «امرالده» و «الزویر» در پنج خصیصه مورد بررسی دارای بیشترین ویژگی‌ها هستند. زاهدی به این نتیجه رسید که در هنگام ارزیابی و طراحی رابط کاربر پایگاه‌های اطلاعاتی علاوه بر معیارهای اطلاعاتی هر میزبان، به خصیصه‌ها و کاربرد آنها توجه کافی مبذول شود.

طراحی و تولید پایگاه‌های اطلاعاتی مستلزم کاربرمحوری است. در این زمینه علیجانی و نیک‌کار (۲۰۰۸) در مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی و مقایسه رابط کاربر نسخه‌های رایگان و تجاری کتابخانه‌های دیجیتال» ضمن بیان تفاوت‌های کتابخانه‌های دیجیتالی رایگان و تجاری با انتخاب سه کتابخانه دیجیتالی تجاری به نام‌های ۷×۲۴ نت لایبرری^۶، ئی براری^۷ و کتابخانه دیجیتالی رایگان گوتنبرگ^۸ با طراحی جدول (اطلاعات عمومی، خصیصه‌های جست‌وجو، گزینه‌های نمایش، و ویژگی‌های منحصربه‌فرد) مقایسه خود را انجام دادند. یافته‌های این پژوهش با توجه به امتیازهای رابط کاربری این پایگاه‌ها (کتابخانه دیجیتالی ئی براری با ۳۲ امتیاز، ۷×۲۴ با ۲۶ امتیاز و گوتنبرگ با ۲۵ امتیاز) نشان داد که در پایگاه‌هایی که توجه به خصیصه‌ها و معیارهای

1. Human Computer Interaction
4. Emerald
7. Ebrary

2. Proquest
5. Elsevier
8. Gutenberg

3. Ebsco
6. Netlibrary, 7×24

مورد نیاز کاربران توجه ویژه‌ای شده، این پایگاه‌ها دارای امتیاز بیشتری نسبت به سایر پایگاه‌های اطلاعاتی کسب کرده‌اند.

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که در بررسی پایگاه اطلاعاتی نمایه نشریات، کتابداران معتقدند خصیصه اطلاعات عمومی با میانگین (۴۳/۹)، خصیصه جست‌وجو با میانگین (۸۱/۳) و خصیصه بازیابی با میانگین (۳۳/۱) در سطح مطلوب و خصیصه نمایش با میانگین (۱۶/۲) و خصیصه کاربرپسندی با میانگین (۷/۱۳) در سطح نامطلوب است. همچنین نتایج بررسی نشان داد محیط رابط کاربری پایگاه اطلاعاتی نمایه نشریات فارسی با میانگین عددی ۱۸۰/۸ از دیدگاه کتابداران در سطح مطلوب است.

علت مطلوبیت محیط رابط کاربری پایگاه اطلاعاتی نمایه نشریات می‌تواند به دلیل توجه طراحان و تولیدکنندگان این پایگاه اطلاعاتی به نیاز کاربران آن در فراهم نمودن امکانات مفید و مورد نیاز آنان در محیط رابط کاربری، به ویژه در خصیصه‌های اطلاعات عمومی، جست‌وجو و بازیابی باشد. تولید و طراحی محیط رابط کاربری مستلزم کاربرمحوری است. چنانکه پژوهشگران متعددی مانند وینشنک (۱۹۹۷)، هانسن (۱۹۹۸)، علیجانی و دهقانی (۱۳۸۵)، زاهدی (۱۳۸۶)، بلسنگر (۲۰۰۳)، استوارت (۲۰۰۵)، علیجانی و نیک‌کار (۲۰۰۸) بر این نکته تأکید دارند که در طراحی محیط رابط کاربری علاوه بر اینکه باید تنوعی از کاربران در نظر گرفته شوند؛ ضروری است رابط‌هایی طراحی شوند که آسانی دسترسی به همراه کنترل بیشتر از طرف کاربران را فراهم آورند. چنانچه در این زمینه مهرداد و زاهدی (۱۳۸۶) در پژوهشی نزدیک به این پژوهش به بررسی و مقایسه رابط کاربر دو میزبان داخلی کتابخانه منطقه‌ای علوم و تکنولوژی و پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران با چهار میزبان خارجی «پروکوئست»، «ابسکو»، «امرالده» و «الزور» پرداختند. نتیجه حاصل از پژوهش آنها نشان داد که بر اساس پنج خصیصه از خصیصه‌های موجود در سیاهه واری در میزبان‌های داخلی خصیصه‌های کلی، جست‌وجو و نمایش کتابخانه منطقه‌ای علوم و تکنولوژی امتیاز بیشتری نسبت به پژوهشگاه اطلاعات و مدارک ایران دارد. اما در معیارهای مربوط به سایر خصیصه‌ها هر دو میزبان امتیاز یکسانی دارند.

بر اساس نتایج پژوهش حاضر، رضایت مطلوب کتابداران از سه خصیصه اطلاعات عمومی، جست‌وجو و بازیابی و رضایت از محیط رابط کاربری پایگاه اطلاعاتی نمایه نشریات

فارسی، طراحان این نرم‌افزار را آگاه می‌کند که باید نقاط قوت در این سه خصیصه را تقویت و نقاط ضعف در دو خصیصه نمایش و کاربرپسندی را در ویرایش‌های بعدی برطرف نمایند. از طرف دیگر، از آن جایی که جامعه آماری مورد بررسی در این پژوهش کتابداران کتابخانه‌های عمومی که وظیفه هدایت و راهنمایی کاربران کتابخانه‌های عمومی در استفاده از این نرم‌افزار را بر عهده دارند می‌باشد؛ تقویت نقاط قوت و برطرف کردن نقاط ضعف باعث رضایت بیشتر کتابداران و ترغیب بیشتر کاربران به استفاده از این نرم‌افزار توسط کتابداران خواهد شد. چنانچه این ملاحظات صورت پذیرد بدون شک شاهد افزایش کاربران و افزایش رضایت از محیط رابط کاربری خواهیم بود.

پیشنهادها

با توجه به نتایج به دست آمده پیشنهادهای کاربردی زیر به منظور افزایش مطلوبیت محیط رابط کاربری پایگاه‌های اطلاعاتی نمایه‌نشریات فارسی ارائه می‌شود:

- امکان نمایش پیشینه‌ها در قالب‌های مختلف؛
- امکان نمایش برجسته‌واژه‌های جست‌وجو؛
- امکان مرتب‌سازی نتایج؛
- امکان ارسال فهرستی از اسنادها یا چکیده مقالات و خود مقالات از طریق پست الکترونیکی؛
- امکان افزودن هر پیشینه یا فهرست نتایج به پوشه شخصی؛
- امکان برقراری پیوند از اسنادها به مجلات الکترونیکی تمام‌متن؛
- امکان آگاهی‌رسانی جاری برای هر جست‌وجو یا مجلات مورد علاقه؛
- امکان استفاده از پرونده شخصی.

منابع

زاهدی، زهره (۱۳۸۶). بررسی و مقایسه رابط کاربر دو میزبان داخلی کتابخانه منطقه‌ای علوم و تکنولوژی و پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران با چهار میزبان خارجی: Proquest، Emerald، Ebsco، Elsevier. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۱۰ (۳)، ۱۰۷.

علیجانی، رحیم و دهقانی، لیلا (۱۳۸۵). بررسی و مقایسه نسخه‌های رایگان اریک و سرچ اریک با نسخه‌های تجاری ابسکو و فرست سرچ از پایگاه اطلاعاتی اریک. *مجله علوم و فناوری اطلاعات*، ۲۲، ۱۰۳-۱۲۴.

لارج، آندرو؛ تد، لوسی و هارتلی، ریچارد (۱۳۸۲). جست‌وجوی اطلاعات در عصر اطلاعات؛ اصول و مهارت‌ها. ترجمه زاهد بیگدلی. تهران: کتابدار.

References

- Blessinger, Kelly and Maureen Olle (2003). Comparison of three primary aggregator databases. *Serials Librarian*, 45 (1), 53-58.
- Hackos, J. A. and Redish, J. (1999). User and task analysis for interface design, *SIGCHI Bulletin*, 31 (3), 19-20.
- Hansen, Praben (1998). Evaluation of IR user interface implication for user interface design. *Human IT*, No. 2. Retrived May 25, 2005, from: www.hb.se/ith/2-98/ph.htm
- Oulanov, A. and Pajarillo, E. J. Y. (2001). Evaluating of the City University of New York CUNY+ database. *Electronic Library*, 19 (2), 84-91.
- Stewart, Ron; Narendra, Vivek and Schmetzke, Axel (2004). Accessibility and usability of online library databases. *Library Hi Tech*, 23 (2), 265-286.
- Xie, Hong (2004). Online IR system evaluation: online databases versus web searchening. *Online Information Review*, 28 (3), 211-219.
- Xie, Hong and Cool, Colleen (2005). Ease of use versus user control: an evaluation of web and nonweb interface of online databases. *Online Information Review*, 24 (2), 102-115.

به این مقاله این‌گونه استناد کنید:

حیاتی، زهیر و انواریان، سیدنورالدین (۱۳۹۱). بررسی محیط رابط کاربری پایگاه اطلاعاتی نمایه نشریات فارسی از دیدگاه کتابداران کتابخانه‌های عمومی کشور. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۱۹ (۲)، ۲۰۱-۲۱۲.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی